

KAZALO

UVOD	2
METODOLOGIJA SPREMLJANJA	3
Vzorec spremljanja in evalvacije	5
I. PROGRAM PRODAJALEC (ds).....	6
VPIS V PROGRAM IN UČNI USPEH VAJENCEV	6
OCENE UČITELJEV IN RAVNATELJEV	7
1. OCENA PREDMETNIKA	7
2. OCENA PREDMETNIH KATALOGOV ZNANJ.....	8
3. PRIPRAVE NA POUK.....	10
4. METODE DELA.....	11
5. UČBENIKI IN UČNA SREDSTVA.....	13
6. DUALNA ORGANIZACIJA IZOBRAŽEVANJA.....	14
7. STROKOVNO SPOPOLNJEVANJE UČITELJEV	15
OCENE VAJENCEV IN DELODAJALECEV	18
8. OCENA OBREMENJENOSTI VAJENCEV TER UČNE KLIME V RAZREDU ...	18
9. OCENA IZOBRAŽEVANJA V DELOVNEM PROCESU	19
Mnenja vajencev	19
Mnenja delodajalcev	20
10. POKLICNA KARIERA IN NAČRTI VAJENCEV	23
II. PROGRAMI ELEKTRIKAR–ENERGETIK (ds), STROJNI MEHANIČAR (ds), FINOMEHANIČAR (ds).....	24
11. VPIS V PROGRAME	24
12. OCENE RAVNATELJEV IN UČITELJEV	25
12.1 Dualna organizacija programa	25
12.2. Strokovno spopolnjevanje učiteljev	26
12.3. Ocena predmetnika in predmetnih katalogov znanj in medpredmetna povezanost	26
12.3 Priprave na pouk in metode dela	27
13. MNENJA VAJENCEV	27
14. MNENJA DELODAJALCEV	29
Program Električar energetik (ds).....	29
Program Strojni mehanik (ds) in Finomehanik (ds).....	29
III. SKLEPI	31
VIRI.....	35

UVOD

Spremljanje poskusnega vpeljevanja srednjega poklicnega izobraževanja v dualni organizaciji na Centru za poklicno izobraževanje, poteka od vpeljave programov v letu 1997/ 1998, ki so se zaključili v šolskem letu 1999/2000. To so programi: Avtomehanik, Avtoklepar, Mizar, Zidar, Tesar in Mesar. V januarju 2001 je nastalo prvo poročilo, ki ga je pripravila mag. Marija Tome, ki je zastavila tudi metodologijo spremljanja in evalvacije. To poročilo je najboljše zajelo vpeljevanje programov v dualni organizaciji, na katerega ugotovitve se navezujejo tudi nadaljnja poročila. Programi, ki so bili vpeljeni 1998/1999: Frizer, Klepar–krovec, Kuhar, Natakár, Cvetličar, Instalater strojnih instalacij, v šolskem letu 1999/2000 pa: Tapetnik, Pek, Slaščičar – konditor, Slikopleskar; Šivilja – krojač, Vrtnar so zajeti v poročilu Nataše Prelesnik v letu 2002. To poročilo je nastalo po triletnem spremljanju s pomočjo vprašalnikov in vodenih intervjujev, pridobljene so bile ocene in mnenja učiteljev, ravnateljev, vajencev ter delodajalcev.

Pričujoče poročilo obsega spremljavo programov, ki so bili vpeljeni leta 2000/2001: Prodajalec (ds), Strojni mehanik (ds), Finomehanik (ds), Električar- energetik (ds). V program Prodajalec (ds) je vpisanih bistveno več vajencev kot v druga dva programa, ki imata le en oddelek, zato se v poročilu obširneje posvetimo programu Prodajalec (ds).

Skozi primerjavo z ugotovitvami prejšnjih poročil želimo zasledovati morebitne spremembe v procesu uresničevanja določenega programa in ocene udeležencev v programu.

METODOLOGIJA SPREMLJANJA

Temeljni predmet spremljanja in evalvacije je izobraževalni program, njegovo uresničevanje in sprejemljivost za udeležence. Pri tem se navezujemo na dokumente, ki opredeljujejo elemente programa: Srednješolski izobraževalni programi, Izhodišča za pripravo izobraževalnih programov nižjega in srednjega poklicnega izobraževanja ter programov srednjega strokovnega izobraževanj in Zakonodaja.

Temeljna vprašanja spremljanja in evalvacije so:

- ocena predmetnika, pri čemer smo se osredotočili na medpredmetno povezovanje,
- ocena kataloga znanj z ozirom na informativne, formativne in socializacijske cilje,
- ocene potreb po strokovnem spopolnjevanju ter informiranosti učiteljev,
- ocena učbenikov in učnih gradiv,
- splošna ocena programa v dualni organizaciji,
- novosti v izvajanju pouka glede na program; oblike in metode poučevanja, ter priprave na pouk,
- uspeh in obremenjenost vajencev,
- sodelovanje med socialnimi partnerji,
- mnenja delodajalcev o programu,
- mnenje o socialni klimi v razredu in pri delodajalcu,
- ocena izobraževanja v delovnem procesu,
- trendi vpisa v program,
- poklicna kariera in načrti vajencev.

Namen spremljanja in evalvacije je pridobitev takih informacij o značilnostih in uresničevanju programa, na podlagi katerih bi bilo poročilo v podporo pri odločitvah, ki se nanašajo na razvoj programa ali kvalitetnejše uresničevanje le tega.

Najpomembnejši del informacij predstavljajo ocene in stališča udeleženi v programu:

- učiteljev,
- vajencev,
- ravnateljev,
- in delodajalcev oz. mentorjev.

Spremljanje smo izvedli z anketnimi vprašalniki in vodenimi intervjuji. Vodene intervjuje smo izvedli v programu Strojni mehanik (ds) in Finomehanik (ds), saj glede na majhen vzorec subjektov evalvacije, predstavlja ta metoda najbolj racionalno obravnavo. V spremljanje smo zajeli zaključni, 3. letnik, vajencev vpisne generacije 2002/2003 in njihove učitelje strokovno-teoretičnih predmetov in ravnatelje. Vprašalnike za mentorje praktičnega izobraževanja v delovnem procesu za program Prodajalec (ds) smo izvedli s pomočjo Gospodarske zbornice Slovenije, ki je vprašalnike izročila na njihovem obisku na učnem mestu. S tem smo izjemno povečali delež vrnjenih vprašalnikov glede na leta poprej, ko je bilo število vrnjenih vprašalnikov zanemarljivo.

Spremljanje zajema anketiranje in vodene intervjuje:

- učiteljev strokovno-teoretičnih predmetov ter praktičnega pouka,
- ravnateljev,
- vajencev,
- mentorjev praktičnega izobraževanja v delovnem procesu.

Inštrumentarij spremljanja in evalvacije obsega:

- vprašalnik za učitelje strokovno teoretičnih predmetov za 3 letnik 2002/2003 za program Prodajalec (ds) in Električar – energetik (ds),
- vprašalnik za ravnatelje šol, ki v 2002/2003 izvajajo program Prodajalec (ds) in Električar – energetik (ds),
- vprašalnik za vajence 3. letnika 2002/2003,
- vprašalnik za delodajalce oz. mentorje vajencem 3. letnika 2002/2003 za vse evalvirane programe,
- vprašanja za vodeni intervju z ravnateljico in učitelji Srednje strojne kovinarske šole Maribor, ki je v združenem oddelku izvajala programe Strojni- mehanik (ds), Finomehanik (ds) ter Inštalater (ds)¹.

¹ Program inštalater (ds) je zajet v poročilo Prelesnik (2002).

Vzorec spremljanja in evalvacije

V spremljanje smo vključili vse šole, izvajalke spremljanih programov. Program Prodajalec (ds) je izvajalo 5šol, program Električar energetik (ds) 1 šola, Finomehanik (ds) in Strojni mehanik (ds) sta se izvajala skupaj na eni šoli, enega vajenca v programu Strojni mehanik (ds) so imeli vpisanega na Srednji šoli v Domžalah, ki pa ga nismo zajeli v vzorec. Skupno smo analizirali anketne vprašalnike 36 učiteljev, 89 vajencev in 80 delodajalcev in 6 ravnateljev.

Preglednica: Vrnjeni vprašalniki

<i>Program</i>	<i>Št. vrnjenih vprašalnikov</i>			
	<i>Učitelji</i>	<i>Vajenci</i>	<i>Delodajalci</i>	<i>Ravnatelji</i>
<i>Prodajalec (ds)</i>	30	77	75	5
<i>Električar-energetik (ds)</i>	6	12	5	1

Obdelava anketnih vprašalnikov

Izide anketnih vprašalnikov za učitelje, ravnatelje, vajence in delodajalce smo obdelali s statističnim programskim paketom SPSS in s pomočjo programa Excel. Odgovore na odprta vprašanja, v katerih so anketiranci podali svoje ocene, smo obdelali samostojno. Prav tako smo majhne vzorce oz. osnovne množice obdelovali samostojno.

Pri obdelavi izidov smo na podlagi zbirne preglednice oblikovali parametre:

- frekvenčne porazdelitve ter odstotne deleže posameznih odgovorov pri vsakem vprašanju,
- modus za odgovore, ki so bili ocenjeni s številčno lestvico.

I. PROGRAM PRODAJALEC (ds)

VPIS V PROGRAM IN UČNI USPEH VAJENCEV

V program Prodajalec (ds) so v prvem letu uvajanja programa, 2000/01, vpisali 166 vajencev. Program so izvajali na petih šolah, v šestih oddelkih. **Osip te vpisne generacije je relativno nizek, kot to prikazuje spodnja preglednica.**

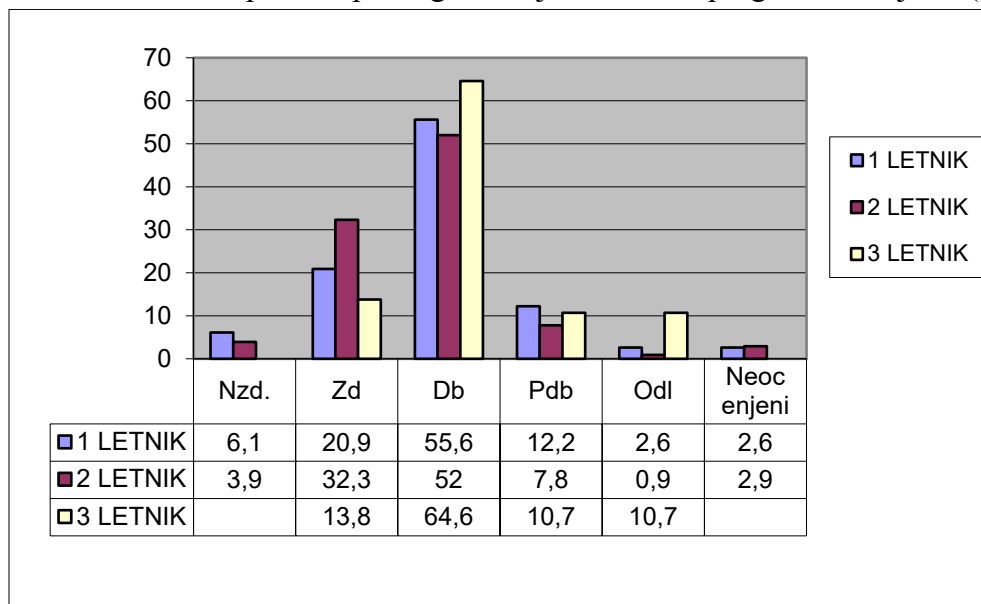
Pregled vpisa naslednjih generacij nam prikazuje povsem drugačno sliko, saj število vpisanih pade iz 166 na 48, leto kasneje 2002/2003 pa je v program Prodajalec (ds) vpisanih le še 16 vajencev.

Preglednica 1.1: Vpis v program Prodajalec (ds)

Vpisna generacija	1 letnik	2 letnik	3 letnik
00/01	166	146	136
01/02	48	40	-
02/03	16	-	-

V preglednici in grafu je predstavljen zaključni uspeh vajencev po posameznih letnikih v odstotnih deležih.

Slika 1.2.: Učni uspeh za vpisno generacijo 2000/01 v program Prodajalec (ds)

OCENE UČITELJEV IN RAVNATELJEV

1. OCENA PREDMETNIKA

Vprašanja učiteljem, vezana na oceno predmetnika, smo usmerili glede na ugotovitve predhodnih poročil ter s perspektivo na novejšo tendence razvoja, kot jih zastavljajo nova izhodišča.² V preteklem obdobju so učitelji ugotavljali, da so novi predmetniki ustrežnejši glede na neprenovljene, izrazili pa so mnenje, da je premajhen obseg praktičnega pouka v šoli. To ugotavlja tako poročilo iz leta 2001 kot 2002. Učitelje smo ponovno povprašali po oceni obsega skupin v predmetniku: splošno-izobraževalnih predmetov, strokovno teoretičnih predmetov, praktičnega pouka ter praktičnega izobraževanja v delovnem procesu. Ocene obsega skupine znotraj predmetnika so prikazane na tristopenjski lestvici. Vsi učitelji programa Prodajalec (ds) so mnenja, da je obseg praktičnega pouka ustrezen, kar pomeni bistveno razliko, v primerjavi z ocenami učiteljev iz predhodnih poročil.

Slika 1.1: Ocena obsega skupin predmetov

<i>Kako ocenjujete obseg skupin predmetov v predmetniku?</i>	Prevelik obseg	Ustrezen obseg	Premajhen obseg
Splošno-izobraževalni predmeti	20%	70%	10%
Strokovno-teoretični predmeti	19,2%	73,1%	7,7%
Praktični pouk	-	100%	-
Praktično izobr. v delovnem procesu	-	95,5%	4,5%

V razvojni perspektivi smo zastavili vprašanja o povezovanju splošnega, strokovnega in praktičnega znanja, ki v novih izhodiščih zastopa premik od predmetne zasnovanosti k bolj problemsko zasnovanim programom in njihovem izvajanju (Izhodišča, 2001). Zanimalo nas je ali učitelji že na kakšen način poskušajo presežati medpredmetno razdrobljenost ter povezujejo znanja v predmetniku. Zastavili smo jim vprašanja odprtega tipa in dobili naslednja mnenja.

Učitelji, ki ocenjujejo **povezanost** med strokovno-teoretičnim in praktičnim izobraževanjem v šoli, kot le delno ustrezno, menijo, da bi bilo potrebna veliko več sodelovanja med učitelji predvsem pa interdisciplinarnosti v smislu širšega poznavanja strokovnih vsebin posameznega učitelja. Učitelji strokovno- teoretičnih predmetov opozarjajo, da bi bilo dobro, če bi učitelji

² Izhodišča (2001)

splošno-izobraževalnih predmetov bolj poznali strokovno področje, saj bi tako lažje določali ali povezovali učne vsebine.

Na vprašanje, kakšen način **sodelovanja med učitelji** bi bil najprimernejši za doseganje večje povezanosti med predmeti, učitelji ponujajo kar nekaj odgovorov. Pogosto je bil zapisan predlog o vzpostavitvi medpredmetnih aktivov oziroma aktivov oddelčnih skupnosti. Ti bi skupaj ob začetku leta pregledali kataloge znanj ter letni delovni načrt, ter prediskutirali učne načrte in jih uskladili. Sodelovali bi lahko pri letnih pripravah učiteljev. Predvsem poudarjajo, da bi se učitelji morali več aktivno sestajati, npr. na pedagoških konferencah po posameznih letnikih, pred vsakih ocenjevalnim obdobjem ali celo na sestankih oddelčnih skupnosti.

Povprašali smo jih tudi po primerih dobre prakse **medpredmetnega povezovanja**. Pogosto naveden primer so ekskurzije oz. naravoslovni dnevi. Učitelji poročajo tudi o pozitivnih izkušnjah s projektnimi nalogami.

2. OCENA PREDMETNIH KATALOGOV ZNANJ

Velika večina učiteljev ocenjuje kataloge znanj kot dobro podlago za načrtovanje dela. Delitev kataloga glede na informativne, formativne in socializacijske cilje, se jim zdi razumljiva. Na vprašanje, ali so cilji v katalogu razumljiva osnova za načrtovanje njihovega dela, jih kar 79% pozitivno ocenjuje kataloge znanj.

Slika 2.1: Ocena razumljivosti katalogov znanj

V njihovih utemeljitvah ocene kataloga se pokaže, da so predvsem formativni cilji slabo razumljeni in se nekaterim zdijo v katalogu nepotrebni. Nekateri menijo, da so formativni in socializacijski cilji preslabo opredeljeni. Na ta problem je opozorila že mag. Marija Tome s predlogom, da bi učiteljem na tem področju pomagali, bodisi z dopolnitvijo katalogov znanja z aplikativnimi vsebinami, bodisi z navodili, kako naj pripravijo ustrezno aplikacijo.³

Na drugi strani imamo učitelje, ki cilje dojemajo kot vodilo, ki jim omogoča, da se samostojno odločijo, kaj bodo poučevali in na kakšen način. Večina jih v splošnem meni, da so cilji jasno postavljeni in razumljivi.

Splošno oceno ciljev v katalogu so učitelji ocenjevali po naslednjih vidikih:

- podrobnost in natančnost opredeljenih ciljev
- obsežnost po vsebini in številu ur
- zahtevnost glede na učne zmogljivosti vajencev

Preglednica 2.2: Ocena kataloga znanj

<i>Ocenite katalog znanja po naslednjih vidikih:</i>	PREVEČ	USTREZNO	PREMALO
Podrobnost in natančnost opredeljenih ciljev	13,8%	79,3%	6,9%
Obsežnost po vsebini in številu ur	10,3%	69%	20,7%
Zahtevnost glede na učne zmogljivosti	-	69%	31%

Na vprašanje katere vsebine ali cilje bi iz kataloga izpustili ali jih obravnavali v manjšem obsegu učitelji odgovarjajo naslednje:

- **Naravoslovje s poznavanjem blaga:** krzno, cvetje, opremo za male živali, umetniški izdelki, spominki, predvsem zaradi pomanjkanja časa za obravnavo.
- **Psihologija prodaje:** učitelji menijo, da je preveč vsebin, ki so sorodne gospodarskemu poslovanju.

Na vprašanje, katere vsebine bi še vključili v katalog, so predlogi naslednji:

- **Nemščina in Angleščina:** dialogi v različnih prodajalnah, delo s strankami, strokovno poimenovanje predmetov v prodajalni, komuniciranje s strankami ;
- **Gospodarsko poslovanje:** organizacija poslovanja, kultura podjetja, premalo je ur namenjenih komuniciranju s strankami;
- **Poslovna informatika:** poslovanje preko interneta;
 - **Psihologija prodaje:** osnovni duševni procesi kognitivni, psihologija osebnosti, osnovni pojmi obče psihologije;
 - **Zdravstvena vzgoja:** spolna vzgoja.

³ Prelesnik (2002)

3. PRIPRAVE NA POUK

Podrobneje nas je zanimalo, na katere dokumente in vire se učitelji naslanjajo v pripravah na pouk. Tako smo želeli dobiti vpogled v vlogo katalogov znanj, učbenikov, priročnikov in drugih dokumentov za učiteljeve priprave na pouk in posredno za izvajanje programa.

Povprašali smo jih, katere vire uporabljajo in kako bi jih po pogostosti uporabe umestili v rang od 1 (najmanj) do 5 (največ). V spodnji preglednici navajamo tudi modus odgovorov, statistično srednjo vrednost, ki prikazuje vrednost spremenljivke, ki se pojavlja najpogosteje.

Preglednica 3.1: Uporaba virov pri pripravi na pouk

V prvem stolpcu je v deležu izraženo število učiteljev, ki določen vir uporabljajo. V drugem stolpcu je modus odgovorov, ki izražajo pogostost uporabe vira od 1 najmanj do 5 največ.

Na katere vire se najpogosteje naslanjate, ko se pripravljate na pouk?	Uporaba izražena v deležu	Modus
Učbeniki, delovni zvezki	96.4%	5
Katalog znanja	89.7%	5
Stari učni načrti	25%	1 in 4
Strokovne revije	82.1%	4
Priročniki za učitelje	53.6%	1
Interna gradiva	44.4%	3 in 4
Internet	60.7%	3
Časopisi, TV	82.1%	2

Iz odgovorov učiteljev lahko razberemo, da pri svojem delu skoraj vsi uporabljajo učbenike (96,4%) in kataloge znanj (89,7%). Kar 84% učiteljev, ki uporablja učbenike, ocenjuje pogostost njihove uporabe z rangom 5 (največ). Pogostosti uporabe kataloga znanj ocenjuje 41% učiteljev z vrednostjo 5. Stare učne načrte še zmeraj uporablja za pripravo pouka četrtina učiteljev, med katerimi so tudi taki, ki ga po pogostosti uporabe uvrščajo v rang 4. Pomembno vlogo imajo tudi strokovne revije, ki jih pogosto (rang 4) uporablja kar 82,1% učiteljev.

Na vprašanje, kateri vir informacij je glavna podpora, pri odločitvi katero snov bo učitelj poučeval, navajajo predvsem katalog znanj ter učbenik.

Na vprašanje, kako bo učitelj snov predstavil, je najpogostejši odgovor učbenik. Za pripravo nalog in utrjevanja v razredu se naslanjajo na učbenik in delovni zvezek. Prav tako sta učbenik in delovni zvezek najpogosteje uporabljena za pripravo preverjanja in ocenjevanja znanja.

Ugotovimo lahko, da ima učbenik v praksi, poleg kataloga znanj središčno vlogo pri delu učitelja. V tem oziru je pomanjkanje učbenikov na področju poklicnega izobraževanja še toliko bolj pereče. Podrobneje bomo o učbenikih in učnih sredstvih poročali v četrtem poglavju.

4. METODE DE LA

Uvedba novega programa se mora odražati tudi v sami izpeljavi učnega procesa. To pomeni predvsem premik iz prenašanja znanj in usmerjenosti k reprodukciji k bolj problemsko zasnovanemu učenju, k večji povezanosti med teoretičnim in praktičnim znanjem. Zanimalo nas je kakšne oblike in metode dela prevladujejo pri delu učiteljev ter ali uvajajo v pouk nove načine dela.

Na vprašanje ali so učitelji v zadnjem času uvedli v svoje delo kakšno didaktično novost, jih je 18,5 % odgovorilo z DA in 81,5 z NE. Tisti, ki so uvedli v pouk novo obliko dela najbolj pogosto navajajo igro vlog ter uporabo interneta, pa tudi delo v skupini se znajde med novostmi.

Slika 4.1: Ali ste v zadnjem času v poučevanje uvedli kakšno didaktično novost?

Odgovori učiteljev strokovno teoretičnih predmetov so pokazali, da jih večina najpogosteje uporablja frontalno obliko poučevanja. 96,7 odstotkov učiteljev pravi, da je to ena izmed metod njihovega dela, pri čemer so pogostost metode opredelili na lestvici od 1 najmanj do 5 največ. Modus odgovorov uporabe frontalne razlage je rang 5 in sicer z 32,1 odstotki. Učitelji

utemeljujejo uporabo frontalne oblike poučevanja z njeno časovno ekonomičnostjo ter učinkovitostjo. Pogosta je utemeljitev, da si učenci najboljše zapomnijo to, kar sami zapišejo in se potem iz tega učijo. Nekateri omenjajo slabe materialne pogoje, predvsem učbenike in opremljenost učilnic, ki naj jim ne bi omogočala drugačnih oblik dela. Zanimivo je, da se frontalna oblika poučevanja ne pojavlja le pri predmetih, kjer je narava vsebine predmeta taka, da je učiteljeva razlaga potrebnejša, kot na primer poslovna matematika ali gospodarsko poslovanje, tudi predmeti, ki imajo veliko korelacije s prakso, kot je to psihologija prodaje ali celo praktični pouk učitelji visoko rangirajo frontalno poučevanje.

Kot kaže spodnja preglednica po pogostosti uporabe sledijo metoda razgovora, učitelj z vprašanji vodi pouk, učenci pa iščejo odgovore, nato sledi po uporabi delo z učbeniki in v skupinah, ter individualno delo.

Igra vlog, kot metoda, ki bi v programu Prodajalec (ds) lahko prišla še posebno do izraza, ima pri pouku obrobno mesto, saj jo uporablja le 60 odstotkov učiteljev strokovno teoretičnih predmetov in praktičnega pouka. Izmed teh učiteljev, ki to metodo uporabljajo, jih le 26,3 odstotkov uporablja to metodo zelo pogosto (modus 5).

Nizko se je med odgovori znašla tudi **metoda reševanja problemov iz prakse**, le 56,7 odstotkov učiteljev jo uporablja, modus pogostosti uporabe pa je rang 2.

Prav razmerje med frontalno obliko dela ter reševanje primerov oz. problemov iz prakse je neugodno glede na značaj programa v dualni organizaciji, katerega temeljna usmeritev je prav pridobivanje praktičnega znanja.

Preglednica 4.1: Metode dela

V prvem stolpcu je v deležu izraženo koliko učiteljev določeno metodo uporablja. V drugem stolpcu je modus odgovorov, ki izražajo pogostost uporabe vira od 1 najmanj do 5 največ.

	<i>Ali ste med poukom v zadnjem času uporabljali katere naslednjih metod ali oblik poučevanja in učenja?</i>	Uporaba izražena v deležu	Modus
A	Vi ste razlagali snov in dijaki so si zapisovali	96,7 %	5
B	Učenci so uporabljali učbenike	83,3 %	3
C	Učenci so sodelovali pri igranju vlog in simulacij	60 %	5
Č	Učenci so opravljali eksperimente	31%	1
D	Učenci so delali individualno, vi ste jih le koordinirali	79,3%	3
E	Uporabili ste multimedijska sredstva za prikaz snovi	56,7%	4
F	Učenci so v skupinah reševali problem iz prakse	56,7%	2
G	V pouk ste vključili razpravljanje o vprašanjih, ki imajo več možnih odgovorov	70%	3
H	Pouk ste vodili tako, da ste vi spraševali, učenci pa odgovarjali	89,7%	4

Tudi vajence smo povprašali po metodah dela v razredu. Njihovi odgovori kažejo na to, da učitelji poleg frontalnega pristopa k poučevanju, pogosto vodijo pouk z razgovorom, kjer vajenci prevzemajo aktivnejšo vlogo v iskanju odgovorov.

Prav tako iz odgovorov vajencev lahko potrdimo oceno, da učitelji redko uporabljajo metodo igre vlog in reševanje problemov iz prakse. Več kot 70% vajencev ocenjuje, da učitelji le redko oz. manjši del pouka uporabljajo multimedijska sredstva za prikaz snovi.

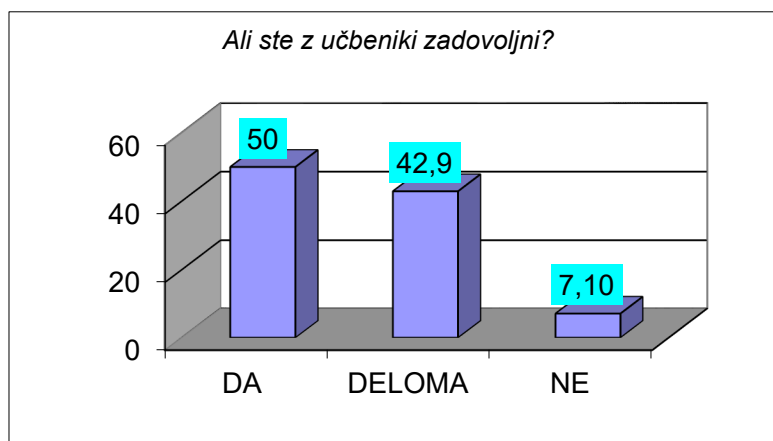
5. UČBENIKI IN UČNA SREDSTVA

Poročilo iz leta 2002 v oceni materialnih pogojev za uresničevanje ciljev programa navaja oceno učiteljev, da so materialni pogoji dokaj dobri, med njimi prostor, oprema in učni pripomočki. Veliko slabše je bilo ocenjeno stanje z učbeniki in učnimi sredstvi. Zato smo se tudi v tej spremljavi osredotočili na vidik učbenikov in učnih sredstev.

Na vprašanje, ali so učitelji z učbeniki zadovoljni, so odgovarjali na tristo-nejški lestvici.

50% učiteljev je z učbeniki zadovoljnih, 42,9% jih je le deloma zadovoljnih in le 7,1% je nezadovoljnih. Njihove odgovore prikazuje tudi spodnja slika.

Slika 5.1: Ocena učbenikov

V utemeljitvah danih odgovorov, učitelji navajajo, da si pomagajo z več učbeniki in gradivi, ki pa pogosto niso prilagojeni programu.

Učitelji, ki z učbeniki niso zadovoljni ali so le deloma zadovoljni, v svojih ocenah navajajo naslednje pomanjkljivosti.

Učitelji **tujega jezika** menijo, da bi morali biti učbeniki vsebinsko bolj prilagojeni poklicnemu področju.

Za predmet **gospodarsko poslovanje** je učbenik preobsežen in prezahteven za dualno obliko, poleg tega pa učitelji menijo, da so mnoge vsebine zastarele.

Strokovni predmet **psihologija prodaje** nima učbenika, učitelji si pomagajo z mnogimi, ki so namenjeni bolj učiteljem kot učencem. Učbeniki, ki obstajajo, so za psihologijo prodaje presplošni in ne pokrivajo programa.

Tudi učitelji **praktičnega pouka** menijo, da bi bil dobrodošel priročnik s konkretnimi vajami.

V vprašalnik so nam učitelji vpisali tudi učbenike, ki jih uporabljajo. Večino navedenih učbenikov ne najdemo v katalogu potrjenih učbenikov.⁴

Polovica učiteljev uporablja pogosto (modus 4) tudi druga učna gradiva, ki jih pripravljajo sami ali v sodelovanju z drugimi učitelji (prosojnice, internetna gradiva, videokasete, prospektna gradiva).

6. DUALNA ORGANIZACIJA IZOBRAŽEVANJA

Učitelje in ravnatelje smo povprašali po razlikah med vajenci in dijaki, ki jih opažajo na področju doseganja znanja, odnosa do dela in poklica. Večina učiteljev (93%) je navedla, da opažajo razlike in to predvsem pozitivne.

Najpogostejša ugotovitev je pozitiven učinek na **povezovanje teoretičnega in praktičnega znanja**, prav prenos teorije v prakso, naj bi bil uspešnejši. Ob tem pa se pojavlja tudi pripomba, da je kljub večjemu zanimanju in motiviranosti vajencev, opaziti manjši interes in uspešnost pri splošno-izobraževalnih predmetih. Učitelji vajencem na splošno pripisujejo večjo motiviranost in marljivost, ki jo povezujejo z izkušnjo realnega delovnega okolja in s tem povezane odgovornosti. Omenjajo tudi manj disciplinskih težav.

Kot pomanjkljivost učitelji navajajo slabše predznanje ob vstopu v šolo, ter večjo potrebo po razlagi snovi splošnih predmetov.

⁴ Katalog učbenikov (2003)

Odnos do poklica je pri vajencih bolj pozitivno naravnani, izražajo večje zadovoljstvo z poklicno izbiro. Vajenci izkazujejo tudi večjo zrelost v odnosu do dela in izobraževanja, ob tem pa tudi višjo samozavest. Vendar nekateri opozarjajo na negativne izkušnje nepravičnega odnosa delodajalcev, predvsem kot pogosto dodeljevanje delovnih opravil, ki niso neposredno vezana na poklic npr. pomivanje tal, stranišč.

Štiri šole od petih izpeljujejo praktično izobraževanje v delovnem procesu v strnjem obdobju ob koncu šolskega leta. Iz odgovorov se da razbrati, da prevladuje strnjena oblika ob koncu šolskega leta, vendar imajo ponekod za vajence prvega letnika organizirano tedenski prehod med šolo in delodajalcem (3 dni v šoli, 2 dni pri delodajalcu).

Učitelji menijo (70%), da je taka organizacija najprimernejša za kvalitetno uresničevanje ciljev. Ravnatelji pa opozarjajo na nekatere težave, ki se ob tem pojavljajo. Učitelji so neenakomerno obremenjeni v obdobju, ko so vajenci v šoli. Vajenci pa so pogosto prikrajšani za določene šolske aktivnosti, ki so tudi zaradi drugih programov razporejene enakomerno čez vse šolsko leto. Prav usklajevanje šolskega urnika navajajo ravnatelji, kot najtežji problem vpeljevanja novega programa.

7. STROKOVNO SPOPOLNJEVANJE UČITELJEV

Usposabljanje ob uvajanju novih izobraževalnih programov

Poskusno uvajanje novih izobraževalnih programov, zahteva od učiteljev določene prilagoditve, tako glede vsebin kot načina dela.

Zanimalo nas je, kako so se učitelji pripravljali na vpeljevanje novega programa, in ugotovili, da so se v največji meri pripravljali sami, s študijem gradiv in dokumentov in skozi posvet s sodelavci. Pomembno so pripomogle tudi študijske skupine, kjer je informacije dobilo 35,7% učiteljev. Izobraževanja ali strokovnega usposabljanja za delo v novem programu se je udeležilo le 7,7% učiteljev. Na vprašanje ali je bilo priprav za vpeljevanje programa dovolj, odgovarja 44,8% učiteljev z da, 55,2% pa, da jih ni bilo dovolj.

Stalno strokovno spopolnjevanje

Stalnega strokovnega spopolnjevanja na strokovnem ali pedagoškem področju se je v obdobju zadnjih štirih let udeležilo 76,7% učiteljev, ki večinoma ocenjujejo, da je bilo temu namenjene dovolj pozornosti. Tisti (23,3%), ki se strokovnih spopolnjenj niso udeležili, navajajo, da učitelji na šoli nimajo enakih pogojev za udeležbo, tako da nekateri ne pridejo na vrsto. Omenjajo tudi problem urnika strokovnih spopolnjenj, saj ta pogosto posega v urnik šolskega dela in tako onemogoča udeležbo več učiteljev iz ene šole, da ne bi ogrozili poteka pouka.

Slika 7.1: Udeležba učiteljev na strokovnem spopolnjevanju

Učitelji so v vprašalniku navedli vsebinska področja spopolnjevanja in kolikokrat so se jih udeležili. Večina učiteljev se je spopolnjevala predvsem na svojem strokovnem področju in sicer povprečno trikrat v štirih letih. Le tretjina teh učiteljev se je udeležila tudi usposabljanja na pedagoškem področju, povprečno enkrat v štirih letih. Delež učiteljev, ki so se spopolnjevali na področju pedagoškega dela je torej **zanemarljivo majhno**, ...

Ocena potrebe po strokovnem spopolnjevanju glede na vrsto znanja

Učitelji so ocenili tudi potrebo po spopolnjevanju glede na vrsto znanja. Aktualnost potrebe so ocenili v rangi od 1 (najmanjša potreba) do 5 (največja potreba).

Potrebe po **novostih s strokovnega področja ocenjuje** 37,5% učiteljev kot nepotrebno, 25 % pa kot najbolj potrebno področje spopolnjevanja.

Potrebo po **sodobnih oblikah in metodah poučevanja** ocenjuje kot najpomembnejšo 33% učiteljev.

Po pomembnosti sledijo znanja s področja osebnih odnosov in **reševanje konfliktov v razredu** ter **individualizacija in diferenciacija** dela v razredu.

Potrebo po znanju s **področja informacijskih tehnologij in dela z računalniki** ocenjujejo kot razmeroma nepotrebno (30%), kar je odraz tega, da so se učitelji na tem področju, v preteklih letih največ usposabljali.

Vsi ravnatelji so mnenja, da je aktualna potreba po dodatnem spopolnjevanju učiteljev prioriteto na specifičnem strokovnem področju (kot so novosti v stroki in podobno) in ne na pedagoškem področju, kar je razvidno tudi iz področij na katerih se usposabljajo učitelji. Iz odgovorov učiteljev pa lahko prepoznamo potrebo po večji meri pedagoškega strokovnega spopolnjevanja.

Organizirati bi bilo potrebno tudi skupno dodatno usposabljanje in izmenjavo znanj učiteljev praktičnega pouka in delodajalcev, tako glede samih tehnologij in postopkov, kot tudi glede metodike dela z vajenci.

OCENE VAJENCEV IN DELODAJALECEV

8. OCENA OBREMENJENOSTI VAJENCEV TER UČNE KLIME V RAZREDU

Na vprašanje ali so vajenci obremenjeni, jih 39% pravi da so, 61% pa meni, da niso. V primerjavi s prehodnimi poročili, je v programu Prodajalec (ds) vajencev, ki se počutijo obremenjeni bistveno manj. Predhodna poročila ugotavljajo, da je bilo kar 68% vajencev preveč obremenjenih z izobraževanjem v celoti, predvsem pa jih je najbolj obremenjevalo izobraževanje v delovnem procesu.⁵

Slika 8.1: Obremenjenost vajencev

V programu Prodajalec (ds) vajence najbolj obremenjuje preverjanje znanja ter zahtevnost posameznih predmetov. Predmeti, ki jih vajenci ocenjujejo kot najbolj zahtevne so matematika, gospodarsko poslovanje in nemški jezik. Po mnenju učiteljev ima prav predmet gospodarsko poslovanje učbenik, ki je prezahteven za dualni program.

Nemščina, kot drugi tuji jezik, je po mnenju vajencev zelo zahtevna, težave jim povzroča predvsem mešanje z angleščino. Tudi med učitelji najdemo mnenja, da je izredno težko naučiti vajence več kot le določene osnove, saj so brez predznanja. Eden izmed štirih vprašanih učiteljev tujega jezika meni celo, da je pouk tujega jezika v tem programu nesmiseln. Taki argumenti učiteljev kažejo na to, da ne prevzemajo svoje odgovornosti za uspešno poučevanje, saj v srednjo šolo prihaja večina učencev brez predznanja drugega tujega jezika.

⁵ Glej v Tome (2001) in Prelesnik (2002).

Nemščina, kot drugi tuji jezik je v program Prodajalec (ds) novost, saj v neprenovljenem programu Trгоvec v predmetniku ni vključenega drugega tujega jezika, kar je lahko eden izmed razlogov za odnos učiteljev in vajencev do drugega tujega jezika.

V programu Električar- energetik (ds) vajenci kot najbolj zahtevne predmete navajajo strokovno- teoretične, medtem ko predhodna poročila ugotavljajo, da vajence najbolj obremenijo splošno-izobraževalni predmeti.

V spremljavi smo oceniti tudi šolsko klimo in ugotovili, da v vseh programih med sošolci vladajo prijateljski odnosi, ter da si med seboj pomagajo. Polovica se jih družijo tudi v prostem času.

9. OCENA IZOBRAŽEVANJA V DELOVNEM PROCESU

Prav za dualno obliko poklicnega izobraževanja je izobraževanje v delovnem procesu ključnega pomena, saj naj bi bistveno prispevalo k celostni poklicni kvalifikaciji, socializaciji ter razvoju poklicne identitete. Po oceni učiteljev ugotavljamo, da je vpliv dualne organizacije na poklicno socializacijo in identiteto, prav tako pa na motivacijo za poklicni razvoj, pozitivnejši v primerjavi s šolsko organizacijo.

Praktično izobraževanje vajenca, ki ima sklenjeno učno pogodbo, poteka na učnem mestu (prodajalna) in se izvaja na podlagi sprejetega izpitnega kataloga znanj. Vajenec mora tekoče voditi dnevnik praktičnega izobraževanja. Izobraževanje se zaključi ko vajenec: opravi vmesni preizkus (v 2. letniku), uspešno opravi zaključni izpit in ima izpolnjen in potrjen dnevnik praktičnega izobraževanja.

Mnenja vajencev

Vajenci se v večini pri delodajalcih dobro počutijo (87%), podobno navajajo tudi predhodna poročila. 72% jih meni, da so **enakovredni člani delovnega kolektiva**, čeprav jih 12% poroča o nepravičnem in izkoriščevalskem odnosu delodajalcev. Največkrat se izkoriščevalski odnos povezujejo z opravljanjem delovnih nalog, kot je čiščenje stranišč, tlačenje smeti ali kidanje snega, ki jih na delovnem mestu opravljajo le vajenci. Pogosto navajajo, da morajo delati več, kot je to določeno v pogodbi, ne da bi jim upoštevali presežek ur. Potem so tu še neenakosti v času za malico, ter delovne sobote.

V programu Prodajalec (ds) 91% vajencev ocenjuje delovne naloge kot raznovrstne, tako da ocenjujemo, da odstopanja pri dodeljevanju delovnih nalog, kljub vsemu ne posegajo negativno v taki meri, ki bi ogrožala izvajanje praktičnega izobraževanja. Takih, ki menijo, da so opravljali tudi delo, ki ni povezano z nalogami poklica je 58%.

Preglednica 9.1: **Ocene vajencev po vidikih izobraževanja v delovnem procesu**

	<i>Kako ocenjuješ izobraževanje pri delodajalcu?</i>	Da (v deležu)	Ne (v deležu)
A	Pri delodajalcu se dobro počutim	86,7%	13,3%
B	Sem enakovreden član delovnega kolektiva	71,6%	28,4%
C	Delodajalec pozna cilje izpitnega kataloga	74%	26%
D	Delodajalec me načrtno pripravlja na vmesni preizkus	64,5%	35,5%
E	Delovne naloge so raznovrstne	90,7%	9,3%
F	Dobil sem napotke, kako naj delo opravim	89,6%	10,4%
G	Opravljati sem moral tudi dela, ki niso povezana z nalogami poklica, za katerega se izobražujem	58,4%	41,6%
H	Mentor mi pomaga pri izpolnjevanju dnevnika	67,5%	32,55
I	Dnevnik pišem sproti tedensko	69,7%	30,3%
J	Delodajalec je odprt za moje ideje (inovativne predloge)	78,4%	21,6%

Zanimalo nas je tudi, kako doživljajo vajenci razmerje med izobraževanjem v šoli in pri delodajalcu. Pozitivno je, da 78% vajencev pravi, da delo pri delodajalcu doživljajo kot del učnega procesa in ne toliko kot delo.

V smislu povezanosti izobraževanja v šoli in v delovnem procesu jih kar 74% ocenjuje, da se dobro povezujeta.

Mnenja delodajalcev

V letošnje poročilo vključujemo v večjem številu tudi odgovore delodajalcev. Vprašalnike smo skrajšali, in s pomočjo GZ, ki jih je izvedla na učnem mestu, dobili vrnjene skoraj v celoti. Z

vprašani smo želeli pridobiti mnenja glede vsebine in vloge izpitnega kataloga, ter menja in predloge o sodelovanju med socialnimi partnerji.

Mentorji oz. delodajalci ocenjujejo, da so izpitni katalogi napisani razumljivo in jim predstavljajo dobro podlago za vodstvo in delo z vajencem. Cilje in vsebino izpitnih katalogov ocenjujejo kot uravnotežene, glede na trenutne in prihodnje potrebe.

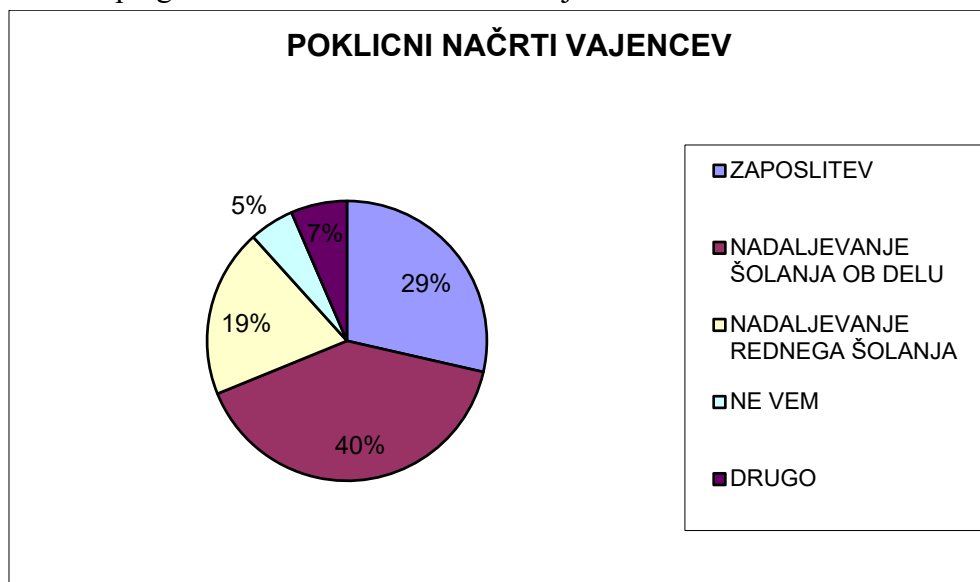
V zvezi z vlogo in delom mentorja smo vajencem zastavili nekaj vprašanj, iz katerih ugotavljamo, da vajenci menijo, da delodajalci poznajo cilje zapisane v izpitnem katalogu, ter da glede na njih načrtno pripravljajo (65%) na vmesni preizkus. Kar 90% vajencev pravi, da so dobili napotke, kako naj opravijo dodeljeno delo.

Predhodna poročila ugotavljajo, da delodajalci ne uspejo uresničevati celotne vsebine izpitnega kataloga, predvsem glede na omejitve podjetja. V programu Prodajalec (ds) se to izkazuje kot vezanost na prodajo določenega blaga, npr. v delikatesi, na kar so opozorili v svojih komentarjih tudi vajenci, ki jih moti prav enoličnost vezanosti na eno učno mesto. V povezavi s tem delodajalci (46%) predlagajo, da bi šole pri praktičnem pouku prevzele nekoliko večji del v smeri celovitejšega doseganja praktičnih znanj. Kot drugo možnost predlagajo rotacijo znotraj podjetja oz delo v drugi enoti, ki bi imela drugačen prodajni program, npr. nespecializirana enota ali več delodajalcev v času šolanja.

10. POKLICNA KARIERA IN NAČRTI VAJENCEV

Na vprašanje, kako bi se vajenci odločili, če bi se še enkrat lahko odločali za vpis v srednjo šolo, jih 65% odgovarja, da bi izbrali enako, od tega 5% isti poklic in šolsko organizacijo. 34% vajencev bi izbralo drug poklic. Med odgovori ni pomembne razlike glede na spol. V primerjavi s poročilom iz leta 2002, ki obravnava programe, ki so se začeli uvajati 1998/99 in 1999/00, se kaže bistveno večje zadovoljstvo z izbiro poklica in dualne organizacije. To poročilo navaja, da bi se ponovno za isti program v dualni organizaciji izobraževanja odločilo le 24 % vajencev, ter da bi se največ (29%) vajencev odločilo tako za spremembo programa kot za šolsko organizacijo.

Slika in preglednica 5.1.: Poklicni načrti vajencev

Zaposlil-a se bom v poklicu za katerega se izobražujem	28,6 %
Nadaljeval-a bom redno šolanje	40,3 %
Nadaljeval-a bom šolanje ob delu	19,5 %
Ne vem	5,2 %
Drugo	6,5 %

V načrtih vajencev po končani srednji šoli, se odraža motiviranost za izobraževanje, ki so jo omenjali učitelji. Velik odstotek namreč načrtuje redno nadaljevanje šolanja. Skupno 60% si želi šolanje nadaljevati. Tudi odstotek tistih, ki si želijo nadaljevati izobraževanje je 20% višji, kot v poročilu iz 2002.

II. PROGRAMI ELEKTRIKAR–ENERGETIK (ds), STROJNI MEHANIK (ds), FINOMEHANIK (ds)

V posebno poglavje smo združili spremljanje in evalvacijo programov v dualni organizaciji Električar- energetik (ds), Strojni mehanik (ds) in Finomehanik(ds), zaradi specifičnega vzorca in načina izpeljave programov. Osnovne množice so majhne, zato v tem delu poročila primerjalno navajamo mnenja in ocene, kjer statistična obdelava ni primerna.

VPIS V PROGRAME

V program Električar energetik (ds) je bilo v prvem letu 2000/2001 vpisanih 14 vajencev, v drugi letnik 2001/2002 je bilo vpisanih 14 vajencev in v tretji letnik 2002/2003 13 vajencev. Prva generacija izpeljave programa Električar energetik (ds) je bila izvedena na Srednji elektro računalniški šoli Maribor in sicer v enem oddelku. Vpis naslednjih generacij v program Električar energetik (ds) ostaja skoraj nespremenjen v letih 2001/02 in 2002/03. Osip je le v prvem letniku, in sicer 1 neuspešen in 1 neocenjen vajenec. V drugem letniku je več kot polovica vajencev izkazala le zadosten uspeh.

Preglednica 11.1.: Vpis v program Električar energetik (ds)

VPIS	2000/01	2001/02		2002/03		
	1. letnik	1. letnik	2. letnik	1.letnik	2.letnik	3. letnik
ELEKTRIKAR-ENERGETIK (ds)	14	14	14*	16	12	13

Preglednica 11.2.: Učni uspeh vpisne generacije 2000/01 po letnikih

Letnik	Število vajencev	Število neuspešnih vajencev	Število zadostnih zadostnih	Število dobrih vajencev	Število prav dobrih vajencev	Število odličnih vajencev	Število neocenjenih vajencev
1	14	1	4	6	1	1	1
2	14	1	8	4	1		

* Podatki pridobljeni iz šole in iz strani ministrstva (<http://www.sol-s.ks-con.si/>) se razlikujejo (vpisanih 15 vajencev).

Za programa Strojni mehanik (ds) in Finomehanik (ds) je vpisna situacija neugodna. V prvem letu vpeljevanja programa so bili vpisani v program Strojni mehanik (ds) 4 vajenci, v program Finomehanik (ds) pa trije vajenci. Prva generacija je uspešno zaključila program, razen enega vajenca v programu Finomehanik (ds).

Zaradi majhnega vpisa, ki ni omogočal organizacije individualnih oddelkov, je morala šola zaprositi za skupno izvajanje omenjenih programov s programom Instalater strojnih instalacij. Programe so izvedli v skupnem oddelku, kar je pomenilo določene posebnosti v izvedbi programov.

Preglednica 11.3: Vpis v programe Strojni mehanik (ds) in Finomehanik (ds)

VPIS	2000/01	2001/02		2002/03		
	1. letnik	1. letnik	2. letnik	1.letnik	2.letnik	3. letnik
STROJNI MEHANIK(ds)	4		4			4
FINOMEHANIK (ds)	3		3			2

OCENE RAVNATELJEV IN UČITELJEV

Ravnatelji ocenjujejo izpeljavo prenove izobraževalnih programov v splošnem kot dobro.

11. Dualna organizacija programa

Kot najtežji problem izpeljave omenjajo ravnatelji časovno uskladitev izobraževanja v delovnem procesu in teoretičnega pouka v šoli. Kot rešitev problema, predlaga ravnatelj programa Električar energetik (ds) ugodnejšo organizacijo prehoda med šolo in delodajalcem. In sicer v 2. in 3. letniku pol leta izobraževanja v šoli in pol leta pri delodajalcu, saj delitev po tednih in mesecih in ugodna. V prvem letniku so vajenci v tem programu 3 dni v šoli in 2 dni pri delodajalcu. Vsaj v prvem letniku je ta rešitev primernejša, saj ravnatelji menijo, da ima lahko pomanjkljiv nadzor šole nad vajencem, neugodne posledice na proces izobraževanja. V povezavi s tem predlagajo vzpostavitev boljšega sodelovanja med šolo in mentorjem izobraževanja v delovnem procesu.

Povezovalno vlogo med šolo in izobraževanjem v delovnem procesu so v teh programih prevzeli organizatorji praktičnega pouka.

Organizator praktičnega pouka za programa Strojni mehanik (ds) in Finomehanik (ds) poroča o dobrih izkušnjah z mojstri. V teh poklicih mojstri prepoznajo potrebo, da si zagotovijo in izobrazijo prihodnje delavce, zato so pogosto zavzeti za kvaliteten izobraževalni proces, ter

vajence spodbujajo k nadaljnemu izobraževanju. Ugotavlja se tudi, da bi bilo dobro, da bi bili delodajalci deležni stalnega vodstva oz. usposabljanja za delo z vajenci. Pogost problem mentorjev je na primer izpolnjevanje dnevnika. Tudi izpitne kataloge je delodajalcem na njihovo željo poslal učitelj, organizator praktičnega pouka.

Predlog šole je, da bi strokovno vodstvo delodajalcev v smislu izobraževalnega procesa, lahko prevzel Center RS za poklicno izobraževanje.

Da bi izboljšali nekatere formalne vidike programov v dualni organizaciji, predlagajo boljšo porazdelitev vlog med socialnimi partnerji. Pomanjkljiv naj bi bil nadzor nad izvajanjem učnih pogodb in izplačevanjem nagrad. Za primer spora ali nepravilnosti, bi morala obstajati služba, ki bi ustrezno posredovala oz. pomagala reševati spore. Predlog je, da bi to vlogo prevzeli sindikati.

Vsi ravnatelji ocenjujejo vlogo socialnih partnerjev kot primerno. Težave se pojavljajo v komunikaciji med šolo in delodajalci. Sodelovanje z Obrtno zbornico ocenjujejo kot dobro

12. Strokovno spopolnjevanje učiteljev

Ob vpeljevanju programa so ravnatelji učitelje informirali na izobraževanjih in strokovnih spopolnjevanjih ter s podporo svetovalcev CPI.

Ravnatelji ocenjujejo, podobno kot v programu Prodajalec (ds), da se aktualna potreba po spopolnjevanju učiteljev kaže na področju novosti v stroki, oz. na posameznem strokovnem področju, tako da se učitelji pogosteje spopolnjujejo prav na teh področjih. Menijo, da je 5 dni letno dovolj za izobraževanje in strokovno spopolnjevanje učiteljev.

13. Ocena predmetnika in predmetnih katalogov znanj in medpredmetna povezanost

Učitelji so ocenili obseg posameznih skupin predmetov v predmetniku na tristopenjski lestvici (premajhen obseg, ustrezen obseg, prevelik obseg). Obseg strokovno teoretičnih predmetov ima premajhen obseg. Za obseg Praktičnega pouka jih pol meni, da ima ustrezen obseg, pol pa da je prevelik. Vsi menijo, da ima praktično izobraževanje v delovnem procesu ustrezen obseg.

Učitelji so mnenja, da je povezanost med strokovno teoretičnim in praktičnim poukom v programu delno ustrezna, ter da bi bilo potrebno boljše uskladiti učno snov v katalogih znanj. Tudi učitelji teh programov poudarjajo predvsem pomen bolj organizirane komunikacije med učitelji, da bi dosegli večjo povezanost med predmeti.

Pozitivno izkušnjo medpredmetne povezanosti navajajo učitelji, ki sami poučujejo sorodne predmete, na tak način dobro poznajo cilje in vsebine različnih predmetov in jih posledično lažje usklajujejo tako vsebinsko kot časovno.

V teh programih se izvaja več projektnih nalog, ki jih učitelji ocenjujejo kot uspešen način doseganja medpredmetne povezanosti in transferja.

14. Priprave na pouk in metode dela

Tudi v spremljavi teh programov se je pokazalo, da učitelji najpogosteje uporabljajo kataloge znanj in učbenike, ko pripravljajo pouk.

Na vprašanje, kateri vir informacij je glavna podpora pri odločitvi, katero snov bo učitelj poučeval, navajajo vsi samo katalog znanj. Pri odločitvi, kako snov v razredu predstaviti, jim je vodilo učbenik, priročnik ter strokovne revije. Za pripravo nalog in utrjevanja znanja v razredu vsi učitelji odgovarjajo, da sami pripravljajo interna gradiva. Za pripravo preverjanja in ocenjevanja znanja so jim glavno vodilo cilji.

Tako učitelje kot vajence smo povprašali po metodah poučevanja. Njihovi odgovori kažejo, da vsi učitelji uporabljajo frontalno obliko poučevanja in sicer 40% najpogosteje pri svojem delu. V teh programih je tudi veliko več eksperimentalnega dela in individualnega dela, kar 40 % učiteljev jih redno vključuje v pouk. Zelo malo učiteljev se odloča za metodo razgovora in razprave, 40% učiteljev je nikoli ne uporabi, 60 % pa le včasih.

Na vprašanje ali so učitelji v zadnjem času uvedli v pouk kakšno didaktično novost odgovarjajo vsi (100%) da ne.

Svoje potrebe na področju strokovnega spopolnjevanja ocenjujejo po pomembnosti kot sledijo: novosti s strokovnega področja ocenjujejo vsi kot najpomembnejše, temu po pomembnosti sledi potreba po pedagoških strategijah spodbujanja motivacije in reševanja konfliktov v razredu.. Prav tako ocenjujejo potrebo po napotkih za izvajanje medpredmetne povezanosti kot pomembno (60%) in zelo pomembno (20%)

MNENJA VAJENCEV

Večina vajencev odgovarja, da je program, v katerega so vpisani, ravno prav zahteven. Velika večina (83,3%) jih ocenjuje, da niso obremenjeni s šolskim delom.

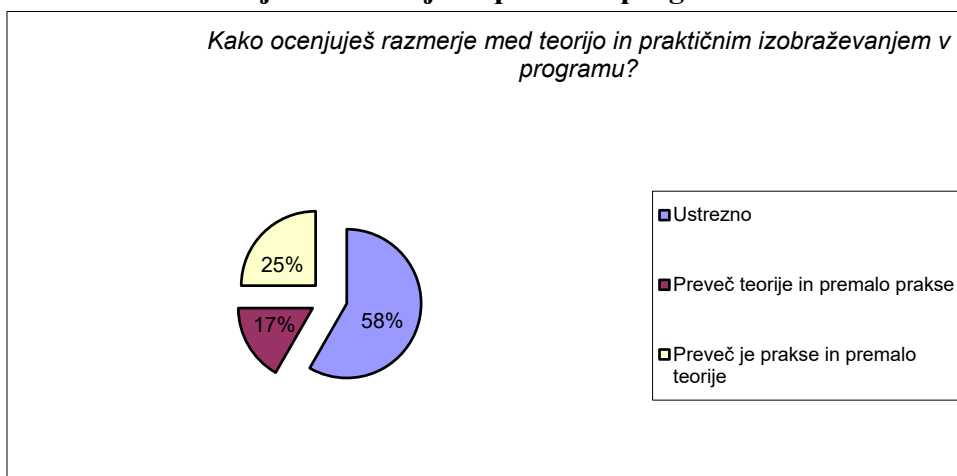
Slika 13.1: Obremenjenost vajencev

Predmeti, ki jih vajenci v programu Električar energetik (ds) ocenjujejo kot najbolj zahtevnega so Električne inštalacije in omrežja ter Slovenščina, navajajo pa tudi predmeta Elektronika in krmilja in Električne stroje in naprave. Pri teh predmetih bi vajenci potrebovali več utrjevanja znanj, saj so mnenja, da ti predmeti zahtevajo veliko razumevanja in poznavanja podrobnosti. Med navedenimi predmeti so se znašli skoraj vsi strokovno teoretični predmeti. Ta podatek bi lahko povezali z mnenjem učiteljev, da vajenci v dualnem sistemu, podcenjujejo teoretična znanja in imajo posledično manjši interes za učenje strokovno teoretičnih vsebin. Prejšnja poročila ugotavljajo, da so vajenci najbolj obremenjeni s splošno-izobraževalnimi predmeti, medtem ko smo v tej spremljavi dobili drugačno sliko, da so vajencem najzahtevnejši predmeti, kjer bi potrebovali dodatno razlago in utrjevanje pri strokovno-teoretičnih predmetih.

Razmerje med teorijo in praktičnim delom v programu vajenci ocenjujejo, kot je prikazano na naslednji sliki.

Slika 13.2. Razmerje med teorijo in prakso v programu

MNENJA DELODAJALCEV

Za delodajalce smo pripravili tri sklope vprašanj, ki se nanašajo na izpitne kataloge, sodelovanje s socialnimi partnerji in vajeniško nagrado.

Program Električar energetik (ds)

Odgovori delodajalcev za program Električar –energetik (ds) kažejo, da delodajalci nimajo izpitnih katalogov in ne poznajo njihove vsebine, tako, da mnenja o izpitnih katalogih nimajo. Na vprašanje, kje naj vajenec pridobi praktična znanja, ki mu jih delodajalec ne more posredovati, navajajo praktični pouk v šoli.

Večina meni, da je sodelovanje z Obrtno zbornico dobro, eden izmed njih pa da je povsem nezadostno. Do sodelovanja s sindikatom ni prihajalo, kar ocenjujejo kot nezadostno stanje. Vsi odgovarjajo, da je bilo sodelovanje s šolo dobro, celo odlično. S šolo so sodelovali pogosto, predvsem z učiteljem organizatorjem praktičnega pouka.

Podano je bilo mnenje, da izkušnja kaže, da je veliko boljše organizirati praktični pouk v delovnem procesu v sklenjenem obdobju in ne deljeno v tednu (3 dni in 2 dni), kot smo ugotovili že iz mnenja učiteljev in ravnateljev. Vajenci imajo z dnevnim prehajanjem težavo prilagajanja tako pri delodajalcu, kot v šoli.

Ocene vajeniške nagrade kažejo na to, da so delodajalci na splošno nezadovoljni z ureditvijo vajeniške nagrade. Med mnenji sicer najdemo take, ki menijo, da je nagrada primerna, vendar najdemo tudi ocene, da se sklepanje vajeniškega razmerja delodajalcu ne izplača, ter da partnerji ne kažejo zanimanja, da bi našli ugoden dogovor za vse.

Program Strojni mehanik (ds) in Finomehanik (ds)

Oceno izpitnega kataloga nam je podal le en delodajalec v programu Finomehanik (ds), ki meni, da je katalog izrazito zastarel, tako v smislu tehnološkega razvoja kot sedanjih potreb poklica. Delodajalec ugotavlja, da šola posreduje znanja za poklic tradicionalnega finomehanika, ki v praksi več ne obstaja in vajencem posreduje znanja, ki so zanje v prihodnosti neuporabna.

Sodelovanje z Obrtno zbornico ocenjujejo kot dobro, s sindikatom pa sodelovanja ni bilo. Sodelovanje s šolo ocenjujejo kot odlično, kjer je ključno vlogo povezovalca prevzel učitelj organizator praktičnega pouka.

Nagrado vajencem ocenjujejo kot dobro rešitev, vendar so mnenja, da si jo nekateri zaslužijo bolj kot drugi, ter v višjih letnikih bolj kot na začetku šolanja. Na splošno so zadovoljni z odločitvijo za sklenitev vajeniškega razmerja.

III. SKLEPI

Zaključke poročila spremljanja poskusnega vpeljevanja programov srednjega poklicnega izobraževanja v dualni organizaciji bomo predstavili po posameznih temeljnih vprašanjih spremljave. Spremljali smo zaključni, 3. letnik vajencev prve vpisane generacije v programe Prodajalec (ds), Električar energetik (ds), Strojni mehanik (ds) in Finomehanik (ds).

Pričujoče poročilo se v svojih ugotovitvah in sklepih navezuje na predhodna poročila spremljanja in evalvacije poskusnega vpeljevanja programov srednjega poklicnega izobraževanja v dualni organizaciji, ki jih je pripravil Center RS za poklicno izobraževanje v letih 2001 in 2002.

Trend vpisa v programe

Spremljani programi so se začeli poskusno uvajati v letu 2000. V program Prodajalec (ds) je bilo prvo leto vpisanih 166 vajencev, v naslednjih letih je vpis padel najprej na 48 in potem na 16 vajencev. Program Strojni mehanik je imel vpis le prvo leto, 4 vajence, prav tako Finomehanik 3 vajence. Le program Električar- energetik (ds) ohranja stanje vpisa, leta 2000/2001 14 vajencev v prvem letniku, 2001/2002 14 vajencev, in leta 2002/2003 16 vajencev.

Ocena predmetnika in katalogov znanj

Učitelji ocenjujejo razmerje med posameznimi skupinami predmetov: splošno-izobraževalnih predmetov, strokovno teoretičnih predmetov, praktičnega pouka ter praktičnega izobraževanja v delovnem procesu, kot ustrezno. Predhodna poročila ugotavljajo, da so učitelji mnenja, da je obseg praktičnega pouka v šoli premajhen. V programu Prodajalec (ds) pa se vsi učitelji (100%) strinjajo, da ima praktični pouk ustrezen obseg. Delodajalci (46%) predlagajo večji obseg praktičnega pouka v šoli, kjer bi celoviteje povezali praktična znanja.

Ugotavljamo tudi, da je za doseganje medpredmetne povezanosti storjenega premalo. Učitelji opozarjajo na pomanjkljivo poznavanje strokovnih vsebin s širšega strokovnega področja, ki bi jih morali pridobiti vsi učitelji, predvsem pa učitelji splošno- izobraževalnih predmetov. Na ta način bi veliko lažje določali in povezovali učne vsebine. Strinjamo se z oceno učiteljev, da bi morali v šolah razviti kvalitetnejše in stalne, formalizirane oblike komunikacije in sodelovanja med učitelji. Učitelji predlagajo vzpostavljanje medpredmetnih aktivov.

Kataloge znanj učitelji pozitivno ocenjujejo po vseh vidikih spremljave. Formativni cilji v katalogih so slabo razumljeni, kar slabo vpliva na njihovo uresničevanje, zato predlagamo pomoč učiteljem v obliki strokovnih besedil, ki bi bile pomoč tako pri razumevanju kot aplikaciji. Katalogi so pozitivno ocenjeni tudi s strani delodajalcev oz. mentorjev v programu Prodajalec (ds), medtem ko večina v preostalih spremljanih programih katalogov nima oziroma jih ne pozna. Katalog, kot temeljni dokument, ki vodi mentorja, bi moral biti ne le dobro poznan, temveč tudi pospremljen z usposabljanjem za uresničevanje izobraževalnega procesa.

Strokovno spopolnjevanje učiteljev

Na področju strokovnega spopolnjevanja učiteljev, ugotavljamo potrebo po spopolnjevanju na pedagoškem področju. Iz odgovorov učiteljev lahko ugotovimo, da se je v zadnjih štirih letih strokovnega spopolnjevanja udeležilo 76,7% učiteljev programa Prodajlec(ds). Učitelji so se udeležili strokovnega spopolnjevanja povprečno trikrat v štirih letih, in to predvsem na svojem strokovnem področju. Le tretjina teh učiteljev se je udeležila tudi pedagoškega spopolnjevanja. Podobno stanje je tudi v drugih programih.

S primerjavo opisanega stanja z oceno aktualne potrebe na tem področju, ki so nam jo podali učitelji in ravnatelji ugotavljamo naslednje. Učiteljem v programu Prodajlec (ds) je najpotrebnejše strokovno spopolnjevanja na pedagoškem področju, predvsem na področju sodobnih oblik in metod poučevanja, kot potrebno in pomembno pa ocenjujejo tudi vzgojno tematiko, s področja vzpostavljanja odnosov v šoli in reševanja konfliktov. Neskladje med potrebo učiteljev in njihovim realnim spopolnjevanjem, je lahko odraz stališča ravnateljev, da je potrebno učitelje spopolnjevati predvsem na strokovnem področju. Učitelji programa Električnik- energetik, ocenjujejo, da je najpomembnejše pridobivanje novih znanj s strokovnega področja, medtem ko njihovi odgovori o pedagoškem delu, kažejo na to, da k poučevanju pristopajo tradicionalno, in ne vključujejo oblik in metod dela, ki bi prispevale k aktivnejšemu učenju vajencev. Zato menimo, da je pedagoško spopolnjevanje prioriteta v vseh programih. Center za poklicno izobraževanje izvede letno 21 seminarjev s področja poklicno pedagoških tem, tako da sama ponudba omogoča večje zadovoljevanje potreb učiteljev na tem področju.

Priprave na pouk in izvajanje

Ugotavljamo, da kar 81% učiteljev v programu Prodajlec (ds), ter vsi učitelji ostalih spremljanih programov, ni vpeljalo v pouk v zadnjem času kakšne didaktične novosti. S to ugotovitvijo se potrjuje potreba po novih pedagoških znanjih za učitelje. Učitelji v veliki meri poučujejo frontalno, kar utemeljujejo tako s pomanjkanjem časa, kot z ugotovitvijo, da je ta metoda najučinkovitejša. Navedeno kaže, da bi morali bolj intenzivno razvijati didaktiko in metodiko v poklicnem izobraževanju. Pri izvajanju pouka imajo učbeniki pomembno vlogo, saj po pogostosti uporabe sledijo frontalni razlagi snovi. Učbeniki imajo središčno vlogo tudi pri pripravah na izvajanje pouka, in jih poleg kataloga znanj učitelji uporabljajo najbolj pogosto, ko se odločajo kaj in kako bodo poučevali, pri pripravah nalog in preverjanja.

Učbeniki in učna sredstva

Z učbeniki so učitelji po večini zadovoljni. Potreba je predvsem po specializiranem učbeniku ta tuj jezik, ter psihologijo prodaje. Praktični pouk, pa bi potreboval priročnik za učitelje, ki bi ponujal večjo zbirko praktičnih nalog in bi učitelja vodil pri izpeljavi.

Ugotavljamo tudi, da večine navedenih učbenikov, ki so v uporabi ne najdemo v katalogu potrjenih učbenikov.

Iz poročanja učiteljev lahko zaključimo, da imajo učbeniki osrednjo vlogo pri izvajanju programa, zato ocenjujemo, da je potrebno pospešiti razvoj in izdajanje učbenikov.

Splošna ocena programov v dualni organizaciji

Mnenja vseh udeleženih v spremljanih programih izražajo v splošnem pozitivno sliko in nakazujejo na mnoge prednosti programov v dualni organizaciji.

Najpomembnejša je ocena učiteljev, da dualna organizacija, bistveno prispeva k kvaliteti transferja znanja iz prakse v teorijo in obratno. Učitelji v programu Električar – energetik, menijo, da vajenci manj cenijo teorijo. V splošnem pa naj bi bil učinek za znanje pozitiven. Prav tako je boljši odnos do poklica in zrelost v odnosu do dela in izobraževanja.

Tudi ocene vajencev kažejo na to, da so z izbiro programa zadovoljni, pogosto se odločajo za nadaljevanje izobraževanja v istem poklicu. Spremljani programi so po mnenju vajencev ravno prav zahtevni. Vajenci niso obremenjeni s šolskim delom, kar je veliko boljše, kot kažejo predhodna poročila, ki ugotavljajo, da so vajenci v splošnem obremenjeni.

Bolj kritično mnenje imajo ravnatelji, tako z vidika organizacije šolskega koledarja kot komunikacije s socialnimi partnerji. Medtem ko delodajalci ocenjujejo komunikacijo kot dobro, razen s sindikati. Za kvaliteten razvoj dualne oblike izobraževanja, je razvoj stalnih oblik komunikacije med partnerji izjemnega pomena, saj je le tako mogoče usklajeno in celostno uresničiti program. Organizirati je potrebno skupno dodatno usposabljanje in izmenjavo znanj učiteljev praktičnega pouka in delodajalcev, tako glede samih tehnologij in postopkov, kot tudi glede metodike dela z vajenci.

Ocena praktičnega izobraževanja v delovnem procesu

Večina vajencev se pri delodajalce počuti dobro, prav tako menijo da so enakovredni člani delovnega kolektiva. Slabe izkušnje nekaterih (12%) so povezane z nepravičnim odnosom delodajalcev. Večina vajencev ocenjuje, da so dodeljene delovne naloge raznovrstne in delo občutijo, kot del učnega procesa. Večina jih navaja, da so bili vodeni pri opravljanju delovnih nalog.

Izobraževanje v šoli in pri delodajalcu se dobro povezuje. Tudi razmerje med teorijo in prakso vajenci ocenjujejo podobno kot učitelji, kot ustrezno.

Delodajalci v programu prodajalec so nam podali svoje mnenje o katalogih in ciljnih programa, ocenjujejo jih kot razumljive in usklajene glede na trenutne in prihodnje potrebe poklica.

Mnenje delodajalca v programu Finomehanik (ds) je drugačno, opozarja na izrazito zastarel izpitni katalog.

V programu Prodajalec (ds) je pomembno opozorilo, da vajeništvo v eni sami specializirani prodajalni, negativno vpliva na učni proces, predlagajo rotacijo v podjetju ali med podjetji. Večjo vlogo praktičnega pouka v šoli, za celostno uresničevanje programa, predlagajo delodajalci v vseh programih.

VIRI

- Izhodišča za pripravo izobraževalnih programov nižjega in srednjega poklicnega izobraževanja ter programov srednjega strokovnega izobraževanja, (1997). Strokovni svet RS za poklicno in strokovno izobraževanje. Področna kurikularna komisija za poklicno in strokovno izobraževanje, Ljubljana.
- Izhodišča za pripravo izobraževalnih programov nižjega in srednjega poklicnega izobraževanja ter programov srednjega strokovnega izobraževanja. (2001) Center RS za poklicno izobraževanje, Ljubljana.
- Prelesnik N. (2002), Srednje poklicno izobraževanje v dualni organizaciji, Poročilo o poskusnem vpeljevanju za programe, ki so se začeli uvajati v šolskih letih 1998/99 in 1999/00. Cpi, Ljubljana.
- Srednješolski izobraževalni programi; izobraževalni programi s podaljšano veljavnostjo, (2000). MŠZŠ, Ljubljana.
- Srednješolski izobraževalni programi II.; šolsko leto 2001/02 in šolsko leto 2002/03, (2003). MŠZŠ, Ljubljana.
- Tome, M. (2001), Srednje poklicno izobraževanje v dualni organizaciji, Poročilo o poskusnem vpeljevanju. Cpi, Ljubljana.